

Terug naar 1830

Kevin Absillis, Jürgen Jaspers & Sarah Van Hoof (red.), *De manke usurpator. Over Verkavelingsvlaams*. Gent: Academia Press, 2012. 432 p. ISBN-978-90-382-2005-5. Prijs: € 28,00.

Geert van Istendael heeft in 1988 in het *Nieuw Wereldtijdschrift* de Vlaamse tussentaal een 'manke usurpator' genoemd. Zoals bekend pleit hij voor een zo zuiver mogelijke standaardtaal op veilige afstand van de vele dialecten die Vlaanderen rijk is. Niet zonder ironie hebben de samenstellers van het boek dat voor mij ligt Van Istendaels typering tot titel van hun publicatie verheven, want hun boek is geen boek *Over Verkavelingsvlaams* zoals de ondertitel aangeeft, maar een boek vóór Verkavelingsvlaams. In ruim vierhonderd bladzijden neemt een twintigtal taalkundigen, letterkundigen en theaterwetenschappers de door Van Istendael zo verfoeide tussentaal onder de loep vanuit heel diverse invalshoeken.

José Cajot gaat in een boeiende inleidende tekst in op de vraag waarom het Verkavelingsvlaams het Algemeen Nederlands wel moest verdringen. Kevin Absillis plaatst het streven naar een algemene omgangstaal in Vlaanderen in een historische context en Johan De Schrijver reflecteert over de mogelijkheden van een Vlaamse standaardtaal. Het taalonderwijs in binnen- en buitenland wordt bestudeerd in de bijdragen van Johan De Caluwe, Ides Callebaut, Tom F.H. Smits en Ute K. Boonen & Ingeborg Harmes. Voorts komen de volgende thema's aan bod: tussentaal op de Bühne (Erwin Jans en Karel Vanhaesebrouck), tussentaal in de fictie op de televisie in de jaren tachtig (Sarah Van Hoof), tussentaal in de literatuur (Tom Van Imschoot), de plaats van tussentaal in taaladvies (Dirk Caluwé & Veronique Verreycken), de verstaanbaarheid van tussentaal (Hanne Kloots & Steven Gillis) en tussentaal als uiting van status (Koen Plevoets). In de voorlaatste bijdrage staat Jürgen Jaspers uitvoerig stil bij de vraag of Algemeen Nederlands ook daadwerkelijk leidt tot emancipatie. Het boek wordt afgesloten met een bijdrage uit 1999 van de betreurde Kas Deprez als een soort van hommage aan de man die als een van de eersten heeft gepleit voor de erkenning en de gelijkwaardigheid van de Vlaamse taalvarianten. Voorwaar een caleidoscoop van invalshoeken en een absolute aanrader voor wie zoveel mogelijk te weten wil komen over het Verkavelingsvlaams in al zijn aspecten.

De bijdragen zijn stevig onderbouwd met literatuur of onderzoeksresultaten en worden afgewisseld met badinerende bedenkingen over taal van de hand van Ronald Soertaert. Toch vertoont het boek als geheel een aantal ernstige tekortkomingen. Een eerste is dat de term 'tussentaal' (of 'Verkavelingsvlaams') nergens gedefinieerd wordt. Sommige auteurs proberen het maar komen er niet uit, andere gaan ervan uit dat er geen definitie mogelijk is en beginnen er dus niet aan, en weer andere doen alsof de term duidelijk is en voor iedereen hetzelfde betekent. De lezer komt dus eigenlijk nooit te weten waarover dit boek precies gaat.

In heel wat bijdragen duikt tussen de regels op dat de dwang waarmee het Algemeen Nederlands in Vlaanderen na de Tweede Wereldoorlog werd ingevoerd blijkbaar diepe littekens heeft nagelaten. Zoiets wil men de jongeren van nu in geen geval opnieuw aandoen. Het Vlaams heeft zijn rechten en nagenoeg alle medewerkers aan dit boek vinden het hun plicht om die rechten nu eens eindelijk op te eisen onder de geestelijke leiding van pionier Kas Deprez.

Om de nodige argumenten bij elkaar te sprokkelen wordt op een soms nogal bizarre manier geredeneerd. Een paar voorbeelden. Dat sommigen het moeilijk hebben met de brede waaier van dialecten in Vlaanderen, ligt volgens Hanne Kloots & Steven Gillis niet alleen aan de dialectsprekers, maar ook aan wat Lippi-Green bestempelt als 'lack of goodwill' van de kant van de toehoorders (232). Kloots & Gillis komen dan ook tot de conclusie dat we er ons niet toe mogen laten verleiden 'om bij verstaanbaarheidsproblemen meteen en uitsluitend de spreker met de vinger te wijzen' (240). In het onderwijs voor anderstaligen blijft het volgens Ute K. Boonen & Ingeborg Harmes verantwoord om uit te gaan van het Algemeen Nederlands en het Nederlands uit Noord-Nederland, maar wie de taal echt wil kennen, moet ook de 'nationale en substandaardtalige variatie' (366) onder de knie krijgen, iets waarin de meeste Vlamingen niet eens slagen. Met programma's als *Hier spreekt men Nederlands* heeft de openbare omroep als 'één van de belangrijkste proponenten [...] van de standaardiseringsijver [...] in Vlaanderen', volgens Sarah van Hoof bijgedragen aan 'de stigmatisering' van het dialect (276-277, vergelijk 298). Jaspers betwijfelt of de Vlaamse onderwijsministers, die stevast hebben gepleit (en nog steeds pleiten) voor Algemeen Nederlands, alle leerlingen van de klas daarmee wel echt een dienst bewezen hebben (374-376). Onderwijs waarin diegene die iets leert daarvoor beloond wordt, veroordeelt Jaspers als 'meritocratie' (376 en passim). De overtuiging 'dat een standaardtaal emancipeert' beschouwt hij als een vorm van bijgeloof die we uitsluitend te danken hebben aan de verfoeilijke verlichting (376).

De meeste auteurs zien wel min of meer het nut in van een standaardtaal, maar pleiten toch vooral voor tussentaal – wat dat ook moge zijn – tot in het onderwijs toe. In heel wat bijdragen mondt dat uit in de pedagogische aanbeveling om op school aandacht te besteden aan tussentaal en de leerlingen vooral duidelijk te maken in welke situaties ze dialect, tussentaal of standaardtaal moeten gebruiken. Je vraagt je als lezer af of daar dan regels voor bestaan, en indien ja, of een beetje leraar meer dan een half uur nodig heeft om ze uit de leggen. En hoe kan de leerling in bepaalde omstandigheden de standaardtaal gebruiken als hij die nooit heeft leren spreken en schrijven op school, want dat ruikt naar meritocratie?

Ik behoor tot de generatie die met de nodige dwang standaardtaal heeft geleerd en die zowat alle afleveringen van *Hier spreekt men Nederlands* op de zwart-witte televisie heeft gezien. Ik ben mijn leraars en de BRT daar heel dankbaar voor want dankzij hen kan ik mij verstaanbaar maken in Nederland en wordt mijn taal daar gewaardeerd. Maar volgens dit boek is dat zoals gezegd een waanidee uit de verlichting. Ook verliezen de auteurs systematisch uit het oog dat een norm een norm is. Dat wil zeggen: iets waar men naar streeft, maar dat per definitie nooit bereikt kan of zal worden. Voor de meesten onder hen is dat voldoende reden om die norm dan maar overboord te gooien, want daar te veel op hameren zou de kinderen meer frustreren dan vooruithelpen. Ook zoiets als elementaire beleefdheid van moedertaalsprekers tegenover de anderstaligen die dan al de moeite doen om Nederlands te leren, komt nergens ter sprake. De auteurs staan er ook niet bij stil dat leerlingen

en studenten die te horen krijgen dat de Vlaamse tussentaal ook zijn rechten heeft, daaruit gewoon afleiden dat ze mogen spreken zoals ze altijd al hebben gesproken en dus op het vlak van het Nederlands niets meer te leren hebben. En je kunt ze niet eens ongelijk geven want ze *zijn* natuurlijk Vlamingen (of dan toch inwoners van het Vlaamse landsgedeelte). En, ten slotte, waar vinden de leerlingen en de anderstaligen de grammatica van 'het' Verkavelingsvlaams? Waar is het tussentaalse woordenboek? Moeten daarin alle Vlaamse varianten opgenomen worden of moeten we bij referendum beslissen welk woord het echte Vlaamse woord is? Ik geloof dat het beter is om meteen de Noord-Nederlandse variant te leren, want in de regel verstaan alle enigszins ontwikkelde Vlamingen die en natuurlijk ook alle Noord-Nederlanders.

In 1830 verklaarde het Gouvernement Provisoire 'qu'il était impossible de publier un texte flamand ou allemand des lois et arrêtés, attendu que ces langues en usage parmi les habitants de certaines localités variaient de province à province, et même de ville à ville'. Als we de aanbevelingen van *De manke usurpator* volgen staan we in 2030 weer waar we tweehonderd jaar geleden stonden.

PHILIP VERMOORTELT
KU Leuven